

Eldsundet

muddring och planering av en småbåtshamn

I Eldsundet planeras muddringar vid anläggandet av en småbåtshamn och marina. Arkeologienheten på Sjöhistoriska museet, som är en del av Statens maritima museer, utförde den 13 och 15–16 oktober 2009 en särskild arkeologisk utredning i Eldsundet norr om Strängnäs. Den särskilda arkeologiska utredningen syftade till att fastställa eventuell förekomst av fasta fornlämningar i vattnet inom exploateringsområdet i Eldsundet. Det finns en tidigare uppgift om en spärranordning i anslutning till undersökningsområdet (Raä Strängnäs 368), men inga spår efter spärranordningen påträffades vid inventeringen. Vid den arkeologiska utredningen påträffades inga lämningar som motsvarar fast fornlämning enligt 2 kap. §1 Lag (1988:950) om kulturminnen m.m.

In October 2009, Swedish National Maritime Museums was contracted to assess the archaeological impact at the sound of Eldsundet, north of Strängnäs. The excavation did not result in the discovery of any site or deposit of archaeological value.

SJÖHISTORISKA

Box 27131
102 52 Stockholm
Tfn: 08-519 549 00
www.sjohistoriska.se
ISSN 1654-4927

Eldsundet muddring och planering av en småbåtshamn

Särskild arkeologisk utredning

Södermanlands län

Strängnäs kommun

Jim Hansson

SJÖHISTORISKA

Eldsundet

muddring och planering av en småbåtshamn

Särskild arkeologisk utredning

Södermanlands län

Strängnäs kommun

Jim Hansson

Sjöhistoriska museet
en del av Statens maritima museer

P.O. Box 27131
SE-102 52 Stockholm
Tel 08 519 549 00

www.sjohistoriska.se
www.maritima.se

© 2010 Sjöhistoriska museet
Arkeologisk rapport 2010:4
ISSN 1654-4927

Kart- och ritmaterial Författaren.

Layout Franciska Sieurin-Lönnqvist, Arkeobild.

Omslagsbild Eldsundets inre vik. Foto: Mikael Fredholm, Sjöhistoriska museet.

Tryck Arkitektkopia, Stockholm 2010.

Kartor Godkända ur sekretess-synpunkt för spridning. Sjöfartsverkets dnr: 010305-09-01394.

Innehåll

Innehåll 3

Sammanfattning 4

Inledning och syfte 5

Arkeologisk potential 6

Genomförande och resultat 7

Slutsats 8

Referenser och administrativa uppgifter 9

Bilagor

1 Karta över sonarindikationerna 10

2 Sonarindikationer Eldsundet 11

Sammanfattning

I Eldsundet planeras muddringar vid anläggandet av en småbåtshamn och marina. Arkeologienheten på Sjöhistoriska museet, som är en del av Statens maritima museer, utförde den 13 och 15–16 oktober 2009 en särskild arkeologisk utredning i Eldsundet norr om Strängnäs. Den särskilda arkeologiska utredningen syftade till att fastställa eventuell förekomst av fasta fornlämningar i vattnet inom

exploateringsområdet i Eldsundet. Det finns en tidigare uppgift om en spärranordning i anslutning till undersökningsområdet (Raä Strängnäs 368), men inga spår efter spärranordningen påträffades vid inventeringen. Vid den arkeologiska utredningen påträffades inga lämningar som motsvarar fast fornlämning enligt 2 kap. §1 Lag (1988:950) om kulturminnen m.m.

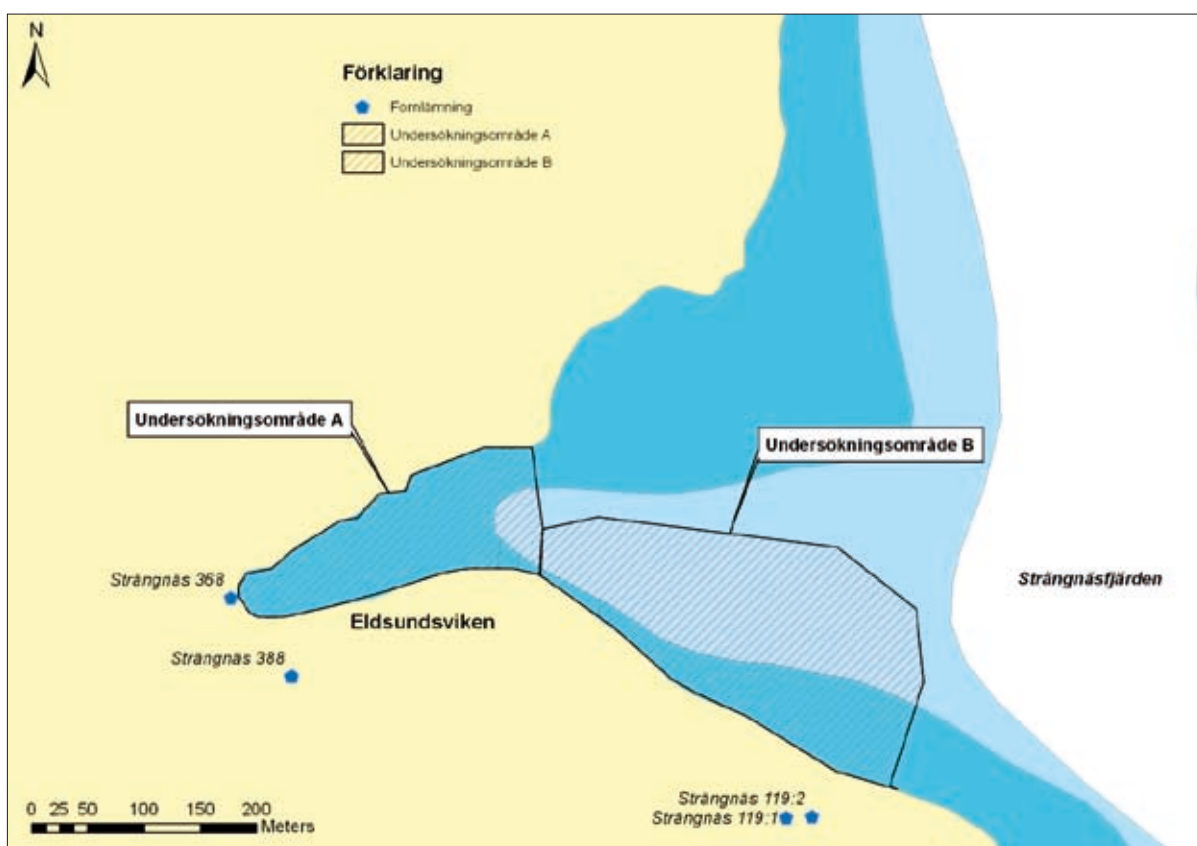

Fig. 1. Karta över undersökningsområdet med landlämningar.

Inledning och syfte

Inledning

I samband med planeringen av muddring och etablerandet av en marina i och utanför Eldsundsviken, har Länsstyrelsen i Södermanlands län inkommit med förfrågningsunderlag och begäran om undersökningsplan och kostnadsberäkning för en särskild arkeologisk utredning. I förfrågningsunderlaget har undersökningsområdets avgränsning definierats.

Statens maritima museer bedömer att undersökningsområdet omfattar totalt 70 000 m². Det planerade muddringsområdet, här benämnt undersökningsområde A, omfattar 25 500 m². Området för den planerade marinan, här benämnt område B, omfattar 45 000 m² (se fig1).

Länsstyrelsen i Södermanland beslutade att en särskild arkeologisk utredning skulle göras och Statens maritima museer fick uppdraget (Dnr: 431-12121-2009).

Syfte

Den särskilda arkeologiska utredningen syftade till att fastställa förekomst av fasta fornlämningar i vattnet och utmed strandkanten inom undersökningsområdet.

Arkeologisk potential

Undersökningsområdet ligger i Eldsundsviken som är belägen cirka 2 kilometer nordväst om Strängnäs stadskärna. Området har aldrig varit föremål för några arkeologiska undersökningar och det finns inga kända fasta fornlämningar i området.

I anslutning till undersökningsområdet finns emellertid ett flertal lämningar. Raä Strängnäs 368 är enligt uppgift en spärranordning i form av ett fyrtiotal ekstockar. Dessa har inte påträffats vid den landarkeologiska undersökningen (Svensson 2008:6). På vikens södra strand påträffades ett fynd i form av ett kopparkärl (Raä Strängnäs 388), som är troligen från vikingatid. Raä Strängnäs 119:1 utgör en numera borttagen hög. Raä Sträng-

näs 119:2 utgör en numera borttagen stensättning (se bilaga 1).

I anslutning till Eldsundet har en vikingatida armbandsring i guld påträffats i en åker vid gården Kinger. I närheten har även den så kallade Gökstenen påträffats (Stenberger 51:185). Detta visar på en lång kontinuitet omkring Eldsundet.

På en karta från 1690 var Eldsundet ett farbart vatten vilket då var den naturliga vägen västerut mot Sörfjärden och Eskilstuna (se fig. 2).

Fornlämningsskildern antyder att området skulle kunna innehålla fartyglämningar, rester efter strandnära verksamhet och bebyggelse såsom kulturlager och bryggämningar.

Fig. 2. Karta från 1690 som visar det farbara sundet samt gården Kinger där guldarmbandet påträffats. Karta: Lantmäteriets digitala arkiv, LMS akt C91-1:1.

Genomförande och resultat

Genomförande

Undersökningen utfördes av dykande arkeologer den 13 och 15–16 oktober 2009. Vattenområdet karterades först noggrant med side scan sonar (sidoseende ekolod) för att göra en bedömning av förekomst av lämningar i undersökningsområdet. Vädret var inte så gynnsamt för sonarkartering vilket inverkar på bildkvalitén. Totalt undersöktes en vattenyta om cirka 70 000 m². Vid analysen av sonarkarteringen valdes sju potentiellt kulturhistoriskt intressanta objekt ut inom undersökningsområdet för vidare besiktning. Den sökbredd som användes vid karteringen medförde att även stora delar av botten utanför undersökningsområdet registrerades (se bilaga 1 och 2). Alla sonarindikationer mättes in med GPS. Dykande arkeologer besiktigade de sju objekten som påträffades inom undersökningsområdet.

Dykeriarbetet har skett individuellt med livlina och kommunikation från ytan. Alla dykningar utförs enligt Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter 1993:57, Dykeriarbete.

Resultat

Indikationerna som påträffades och dykbesiktigades (se bilaga 1 och 2)

- Id 1
Detta objekt utgörs av en stor sten som sticker upp ur det djupa bottensedimentet.
- Id 3
Denna indikation visade sig vara en stor grop med en djupt nedsjunken bojsten med ögla. Intill platsen påträffades en stor mängd dumpad keramik med I 10:s emblem på samt en del tegel.

- Id 5
Detta objekt kunde inte påträffas vid dykningarna. Troligtvis utgörs denna indikation av en grop i dyn som inte kunde urskiljas vid dykbesiktningen då sikten var i stort sett obefintlig.
- Id 6
Detta objekt består av en större ansamling av murtegel och diverse keramik från militärläggningarna på land.
- Id 12
Denna indikation utgjordes av en stor nedsänkning i dyn. Ingenting kunde observeras eller kännas vid sondering av platsen.
- Id 13
Indikationen visade sig vara delar av den befintliga bryggan som delvis fallit ut på botten.
- Id 28
Denna lämning består av av en stor markduk/presenning som stack upp ovan botten i nära anslutning till en stor grop samt en ansamling av sten.

Raä Strängnäs 368 som enligt uppgift möjligen skulle kunna vara en spärranordning tvärs över sundet kunde, trots ihärdiga försök inte lokaliseras vid undersökningstillfället (se fig. 3).

Undersökningsområdet i Eldsundet visade sig ha en extrem bottenstruktur med ett kraftigt sedimentlager. Trots kontinuerliga sonderingar med en 1,80 meter lång sondstav kunde inte fast botten kännas. Där den kraftiga sedimentationen går över i mer fast botten tar näckrosrötterna vid. Detta rotsystem är som en armerad matta som inte är penetreringsbar med sondstaven. Därefter kommer vasens rotsystem med liknande karaktär som ansluter mot strandlinjen som också gör det svårt att se och sondera efter eventuella lämningar.

Slutsats

Resultaten av undersökningarna visade att det var extremt svårt att undersöka området med dessa metoder som beskrivits. Den kraftiga sedimentationen samt de svåra förhållandena intill strandlinjen gjorde att lämningar av äldre karaktär inte var möjliga att påträffa. Sonderingarna som gjordes kontinuerligt i undersökningsområdet visade att fast botten inte kunde nås med en 1,80 meter lång sondstav. De få lämningar och artefakter som påträffades var av modern karaktär.

Vid undersökningen påträffades inga lämningar som motsvarar fast fornlämning enligt 2 kap. §1 Lag (1988:950) om kulturminnen m.m. Inga spår efter Raä Strängnäs 368 kunde påträffas vid inventeringen på platsen.

Områdets historiska potential gör det möjligt att lämningar kan komma att påträffas när mudderoch vassröjningsarbetena startar.

Fig. 3. Terrängen där den förmodade spärranordningen (Strängnäs 368) skall finnas var svår att forcera. Foto: Jim Hansson, Sjöhistoriska museet.

Referenser och administrativa uppgifter

Litteratur

Stenberger, M. 1951. Artikel: *Smärre meddelanden ur: Fornvännen.*

Svensson, I. 2008. *P10- området i Strängnäs. Arkeologiska meddelanden 2008:06.* Sörmlands museum.

Nationalencyklopedin (NE) 2009-09-17
Fornminnesregistret (FMIS)

Kartor

Sjöfartsverket spridningstillstånd 010305-10-01394

Administrativa uppgifter

Statens maritima museers dnr: 906/09-51

SMM projektnummer: 5440118

Länsstyrelsens dnr: 431-12121-2009

SMM projektledare: Jim Hansson, Statens maritima museer

Fältansvarig: Jim Hansson

Orsak till undersökningarna: Muddring och anläggande av småbåtshamn och marina

Uppdragsgivare: Vasallen AB

Undersökningstyp: Särskild arkeologisk utredning

Undersökningstid: 13 och den 15-16 oktober 2009

Plats: Eldsundet, Strängnäs

Kommun: Strängnäs kommun

Län: Södermanlands län

Landskap: Södermanland

Socken: Vansö socken

Koordinatsystem: RT 90 (2,5 gon V)

Vattendjup: 0-10 meter

Deltagarförteckning; Sjöhistoriska museet

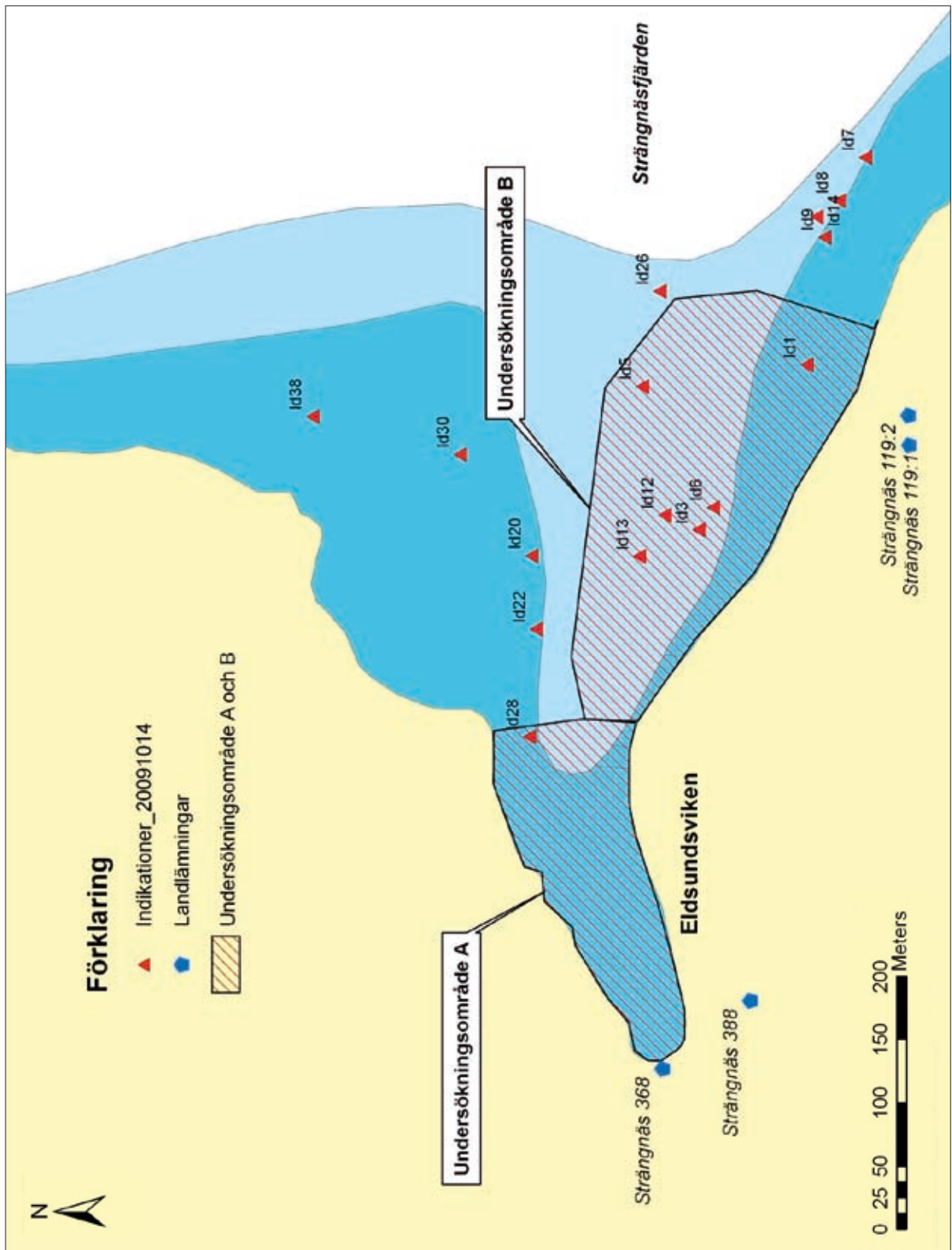
Göran Ekberg

Jim Hansson

Mikael Fredholm

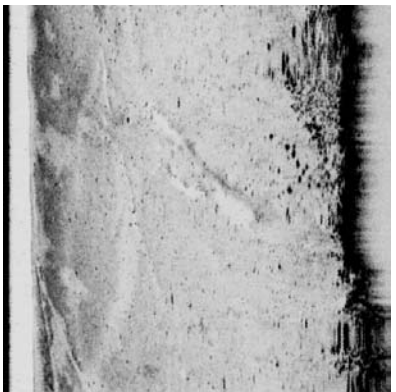
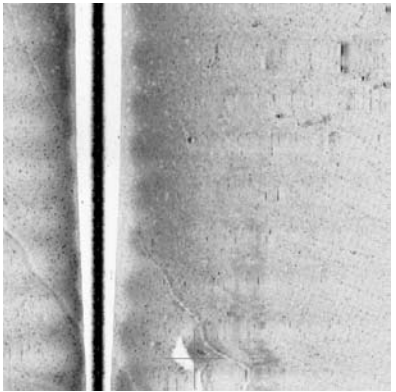
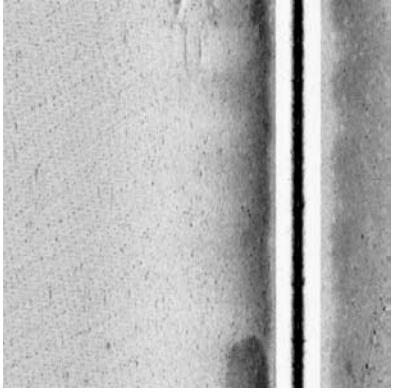
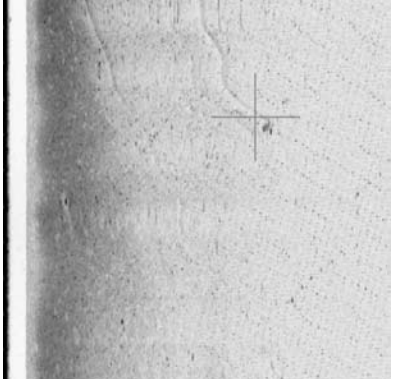
Jens Lindström

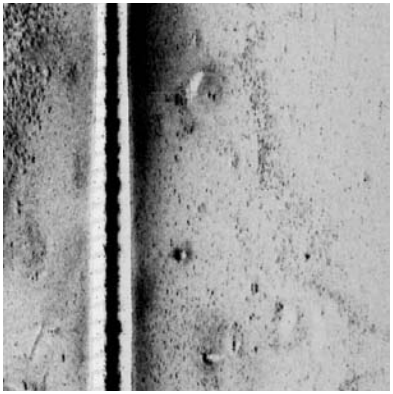
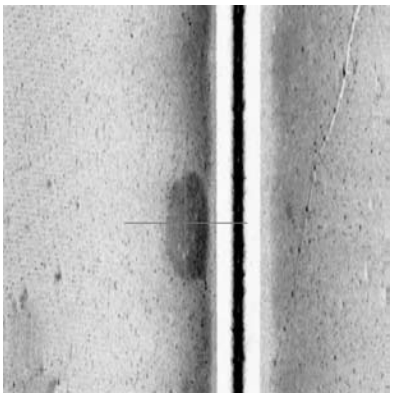
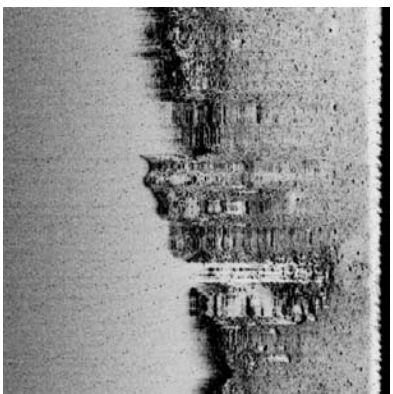
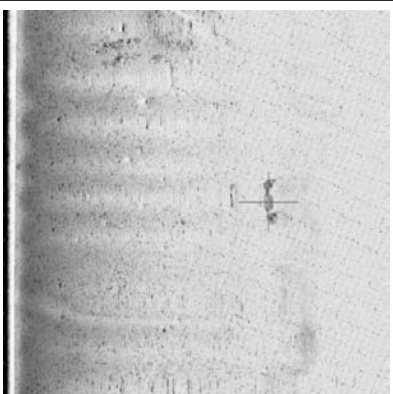
Bilaga 1

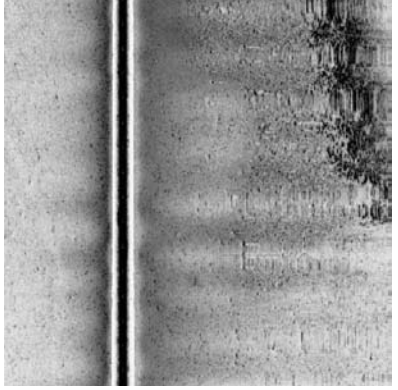
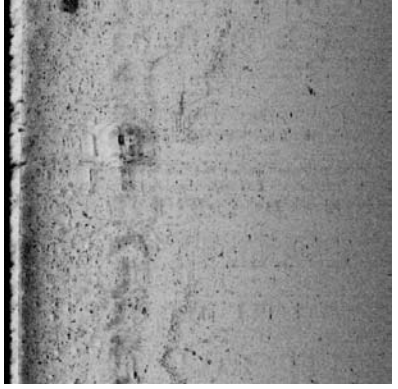
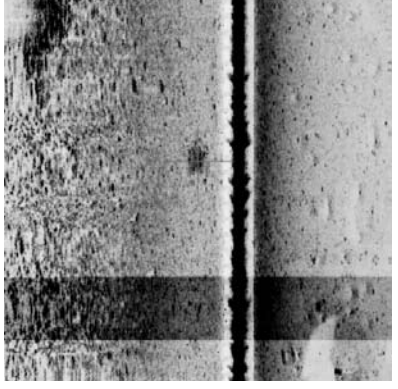
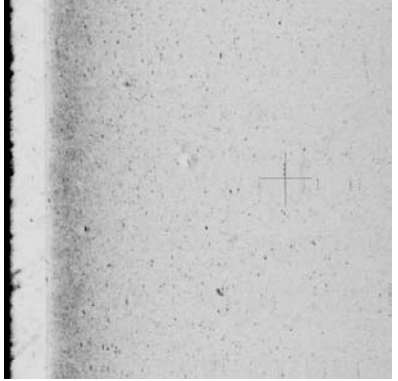

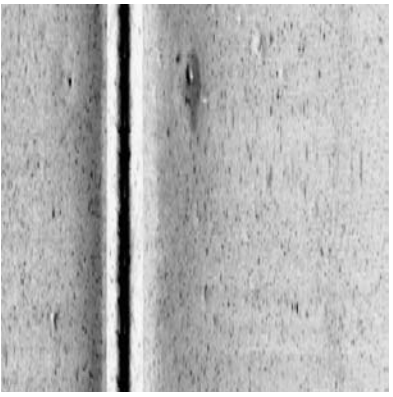
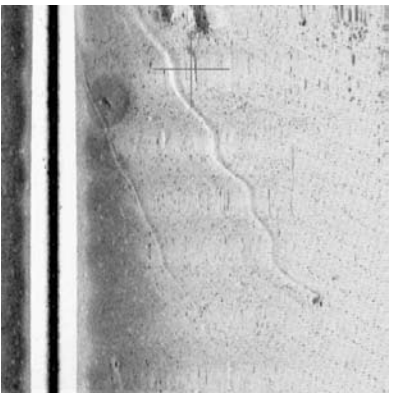
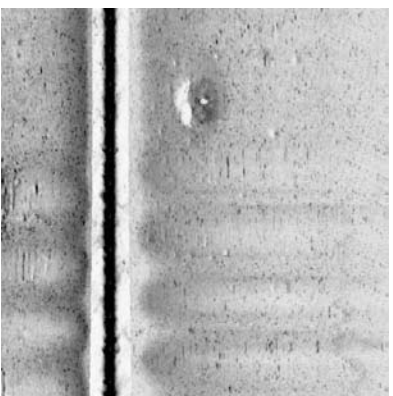
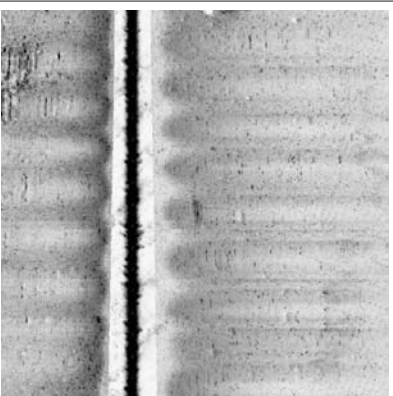
Karta över undersökningsområdet med sonarindikationer.

Bilaga 2 Sonarindikationer Eldsundet

Indikations bild	Indikation	Information
	<p>Id28</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.31643' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.29997' E • Position(X): 1 568 180,90 • Position(Y): 6 585 941,82 • FilnamnXTF\Line-03_50.xtf • Kartprojektion RT90 2,5 gon V 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd: 23,07 Meter</p> <p>Bredd: 4,10 Meter</p>
	<p>Id22</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.31277' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.38971' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 266,01 • Position(Y): 6 585 936,54 • FilnamnXTF\Line-02S_75.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd: 0,00 Meter</p> <p>Bredd: 0,00 Meter</p>
	<p>Id13</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.26821' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.44898' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 323,63 • Position(Y): 6 585 854,83 • FilnamnXTF\Line-01S_75.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd:</p> <p>Bredd:</p>
	<p>Id20</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.31408' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.45114' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 324,14 • Position(Y): 6 585 940,03 • FilnamnXTF\Line-01S_75.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd: 0,00 Meter</p> <p>Bredd: 0,00 Meter</p>

Indikations bild	Indikation	Information
	<p>Id03</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.24273' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.47030' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 344,68 • Position(Y): 6 585 807,89 • FilnamnXTF\Line-01_50.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd: 0,00 Meter</p> <p>Bredd: 0,00 Meter</p>
	<p>Id12</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.25720' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.48295' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 356,16 • Position(Y): 6 585 834,98 • FilnamnXTF\Line-01S_75.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd: 10,47 Meter</p> <p>Bredd: 8,07 Meter</p> <p>Beskrivning: Båtformad indikation</p>
	<p>Id06</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.23639' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.48865' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 362,27 • Position(Y): 6 585 796,44 • FilnamnXTF\Line-01_75.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd:</p> <p>Bredd:</p> <p>Beskrivning:</p>
	<p>Id30</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.34384' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.53674' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 404,20 • Position(Y): 6 585 996,74 • FilnamnXTF\Line-04S_75.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd: 2,49 Meter</p> <p>Bredd: 0,00 Meter</p> <p>Beskrivning:</p>

Indikations bild	Indikation	Information
	<p>Id38</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.40646' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.57075' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 434,31 • Position(Y): 6 586 113,57 • FilnamnXTF\Line-06S_75.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd: 6,09 Meter</p> <p>Bredd: 3,22 Meter</p> <p>Beskrivning:</p>
	<p>Id05</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.26560' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.59082' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 458,04 • Position(Y): 6 585 852,43 • FilnamnXTF\Line-01_75.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd:</p> <p>Bredd:</p> <p>Beskrivning:</p>
	<p>Id01</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.19542' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.60648' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 475,23 • Position(Y): 6 585 722,40 • FilnamnXTF\Line-01_50.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd: 0,00 Meter</p> <p>Bredd: 0,00 Meter</p> <p>Beskrivning:</p>
	<p>Id26</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.25748' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.67000' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 533,31 • Position(Y): 6 585 838,71 • FilnamnXTF\Line-03_50.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd: 3,76 Meter</p> <p>Bredd: 0,00 Meter</p> <p>Beskrivning:</p>

Indikations bild	Indikation	Information
	<p>Id09</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.18679' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.71240' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 575,83 • Position(Y): 6 585 708,18 • FilnamnXTF\Line-01S_75.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd:</p> <p>Bredd:</p> <p>Beskrivning:</p>
	<p>Id14</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.18996' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.72991' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 592,31 • Position(Y): 6 585 714,38 • FilnamnXTF\Line-01S_75.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd: 4,81 Meter</p> <p>Bredd: 2,35 Meter</p> <p>Beskrivning:</p>
	<p>Id08</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.18031' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.74295' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 604,98 • Position(Y): 6 585 696,68 • FilnamnXTF\Line-01S_75.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd:</p> <p>Bredd:</p> <p>Beskrivning:</p>
	<p>Id07</p> <ul style="list-style-type: none"> • Position(Lat WGS84): 59° 23.16885' N • Position(Lon WGS84): 017° 00.77866' E • Kartprojektion RT90 2,5 gon V • Position(X): 1 568 639,19 • Position(Y): 6 585 676,02 • FilnamnXTF\Line-01S_75.xtf 	<p>Dimensioner</p> <p>Längd: 0,00 Meter</p> <p>Bredd: 0,00 Meter</p> <p>Beskrivning:</p>